

Toplantı : TÜSİAD Enerji Grubu Konferansı
"Enerjide Arz Güvenliği: Politikalar ve Öneriler"
Tarih : 27 Aralık 2007
Mekân : Ceylan Intercontinental Hotel – İstanbul
Konuşmacı : Batu AKSOY (PETFORM Yönetim Kurulu Başkanı)
Oturum : Enerjide Arz Güvenliğinin Sağlanması ve Türkiye Enerji Stratejisi

KİŞİSEL TEŞEKKÜR GİRİŞİ

"Bizler, küresel enerji güvenliğinin artırılmasında enerji üreten ve tüketen ülkelerin ortak çıkarları bulunduğu inaniyor ve kritik enerji altyapılarının korunmasını taahhüt ediyoruz."

Saygıdeğer davetliler; bu cümleler, geçtiğimiz yıl St. Petersburg'ta düzenlenen G8 Zirvesi sonucunda açıklanan Sonuç Bildirgesi'nden alınmıştır. Bu alıntıyı yapmamızın nedeni, bugün burada tartıştığımız enerji güvenliği meselesinin sadece Türkiye'de atacağımız adımlarla değil, ancak ve ancak uluslararası alanda ortak politikalarla çözülebileceğini baştan vurgulayabilmek içindir.

Avrupa Komisyonu'nun 2000 yılında yaptığı tanıma göre enerji güvenliği, *'tüm tüketicilerin piyasadaki enerji ürünlerine makul bir fiyat üzerinden kesintisiz fiziki erişimi'*ni ifade etmektedir. Bu türden açıklamaların birçoğumuz için soyut kaldığı aşikârdır. Ancak enerji güvenliğinin, birebir vatandaşların hayatlarını etkilediği noktada nasıl uluslararası diplomatik krizlere dönüştüğünü de son yıllarda hep birlikte görmekteyiz. Ülkemizde birebir doğalgaz krizleri yaşarken, Rusya'nın Ukrayna, Belarus ve Gürcistan ile yaşadığı sorunlara gitmeye gerek dahi olmadığına inanıyoruz.

Türkiye'nin enerji güvenliği için izlenmesi gereken strateji önerilerine geçmeden önce, enerji piyasamızın yapısı hakkında çok kısa birkaç bilgiyi hatırlatmak istiyorum: 2006 yılında Türkiye'nin enerji tüketimi, 99,6 milyon ton petrol eşdeğeri olarak gerçekleşmiştir. Tüketimin kaynaklara göre dağılımında ise petrolün %33, doğalgazın %29, kömürün %28, hidrolik dâhil olmak üzere yenilenebilir kaynakların ise %10 pay aldığını görmekteyiz. Toplam tüketimin, kaynaklar arasındaki bu dağılım oranları pek fazla değişmeden, 2010 yılında 126 milyon, 2020 yılında ise 222 milyon ton petrol eşdeğerine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Yani önümüzdeki 13 yıl içerisinde enerji tüketimi 2,5 katına çıkacak ve de %90 oranında fosil yakıtlara bağımlı bir ülkede yaşamakta olacağız.

Ancak bu korkutucu tabloyla karşı karşıya olan tek ülkenin biz olmadığının farkındalığı, diğer ülkelerden olumlu örnekleri ülkemize uygulamanın yolunu açacaktır. Örneğin Avrupa Birliği, petrol ürünlerinde %82, doğalgazda ise %57 oranında dışa bağımlı yapısıyla dünyanın en önemli enerji ithalatçılarından biri konumundadır. Kaynak çeşitliliğini sağlamaya yönelik çalışmalar olumlu sonuç vermediği takdirde 2030 yılında varılacak nokta, Ortadoğu petrolüne %45, Rus doğalgazına %40 oranında bağımlı bir Avrupa Birliği olacaktır.

Açıkça görüldüğü üzere Türkiye, hem dışa bağımlılık hem de fosil yakıtlara bağımlılık konusunda sorunları ile karşı karşıya bulunan tek ülke değildir. Biraz önce de belirtildiği üzere, dünyada sadece birkaç tedarikçi ülke haricinde tüm ülkelerin aynı sorunla karşı karşıya olması, uluslararası platformda ortak çözümler üretilebilmesi için bir olanaktır. Bu noktada Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek olmadığına, diğer ülkelerin yürüttükleri enerji stratejilerini Türkiye için de uyarılmanın, enerji güvenliği sorununuzun üstesinden gelmemize büyük oranda yardımcı olacağına inanıyorum. Dünyada bu alanda yürütülen ve ülkemize de model olabilecek belli başlı 7 strateji bulunduğunu söyleyebiliriz:

1) Enerji Kaynaklarının Çeşitlendirilmesi: Enerji güvenliği konusunda izlenebilecek ilk strateji, kaynakların çeşitlendirilmesi; kaynakların çeşitlendirilmesinin de ilk ayağı, fosil yakıtlara, dolayısıyla da fosil yakıt tedarikçisi ülkelere bağımlılığı uzun vadede sona erdirecek alternatif enerji kaynaklarının kullanımınıdır. Günümüzde marjinal düzeyde kalan hidro, güneş, rüzgâr, biomass, atık ve jeotermal enerji kaynakları kullanımının önümüzdeki yıllarda çok daha yüksek olması yönünde özellikle de Avrupa Birliği nezdinde birçok proje yürütülmektedir. Uluslararası raporlar, 2030 yılında bile dünya enerji talebinin ancak %13,8'nin yenilenebilir kaynaklardan karşılanabileceğini tahmin etmekle birlikte Türkiye'nin bu alanda sahip olduğu potansiyel, göz ardı edilmeyecek düzeydedir. Çeşitli raporlarda yer alan tahminlere göre su kaynaklarının sadece üçte birini kullanabilen; jeotermal enerji potansiyeli açısından Avrupa'da 1., dünyada 7. sırada bulunan, ancak bu potansiyelini kullanamayan; rüzgar enerjisi potansiyelini değerlendirmede Kuzey Afrika ülkelerinin bile gerisinde kalan bir ülke durumundayız. Alternatif enerji alanında yapılan yatırımlara Avrupa ülkelerinde önemli teşvikler verilmektedir. Teşvik vermenin Türkiye'nin ekonomik koşulları ile tam örtüşmediği bilincinden hareketle, yatırımcılara en azından kısa, orta ve uzun vadelerde istikrar arz eden hukuki alt yapısal desteklerin sunulması durumunda Türkiye'nin özellikle elektrik tüketimi ve ısınma maliyetlerinin kayda değer bölümünün kendi potansiyel kaynaklarından karşılanabileceğine inanıyoruz.

Kaynakların çeşitlendirilmesinin ikinci ayağını ise nükleer enerji oluşturmaktadır. Tüm çevresel risklerine rağmen nükleer enerji, özellikle de fosil yakıtlara bağımlılığı devam eden ve enerji ihtiyacı günden güne artan gelişmekte olan ülkelerin başvurduğu yöntemlerin başında gelmektedir. İçerisinde bulunduğumuz 2007 Aralık ayında bile bu yöndeki iki gelişmeden haberdar olmuş bulunuyoruz: Dünyada enerji talebi en hızlı artan ülkeler olan Çin ve Hindistan, nükleer enerji faaliyetlerine hız verdiklerini açıkladılar. Çin, 4 nükleer enerji santralini yapımı için Amerikan Westinghouse firması ile anlaşırken Hindistan da, sivil amaçlarla nükleer teknoloji kullanımına dair ABD ile yıllardır süren müzakereleri olumlu sonuçlandırarak 8 milyar dolarlık nükleer enerji stratejisini yürürlüğe koydu. Avrupa Birliği bile, Rusya ve Ortadoğu'ya bağımlılığın uzun vadede politik sonuçlarını hesaba katarak, kendi kamuoyunda %20 ile en az tercih edilen enerji türü olmasına rağmen nükleer faaliyetlere yeniden yönelmeye başladı. Türkiye'nin de geçtiğimiz ay kabul edilen kanun ile aynı sürece girmesi, hiç kuşkusuz tesadüf değildir.

2) Tedarikçi Ülkelerin Çeşitlendirilmesi: Türkiye'nin izleyebileceği stratejilerin ikincisi, enerji ithal ettiği ülkeleri mümkün olduğunca çeşitlendirmesi ve ülkelerin ithalat payları arasında dengeli bir dağılımı sağlamasıdır. 2006 yılında 30,7 milyar metreküp doğalgaz alımında Rusya'ya %64 oranında bağımlılık göze çarpmaktadır. Doğalgaz ithalatımızda Rusya'nın neredeyse dörtte biri paya sahip İran'dan sağlanan gazda çeşitli kesintiler olduğunda ülkemizde ne kadar büyük sorunlar yaşandığını hepimiz gördük; keza Rusya'nın Ukrayna, Gürcistan ve Belarus'la yaşadığı fiyat anlaşmazlıklarının ne kadar büyük diplomatik krizlere yol açtığını da. Dolayısıyla doğalgazda Rusya'ya alternatif ülkelerle anlaşmalar yapılması, uzun vadede yaşanabilecek anlaşmazlıklarda Türkiye'nin yaşayabileceği kesintileri diğer tedarikçilerle sübvansede edebilmesi imkânı sağlayacaktır. Mevcut tablonun kırılmasında Türkiye'nin önünde 3 alternatif bölge bulunmaktadır: Hazar havzası, Ortadoğu ve Kuzey Afrika.

Hazar Havzası'nda Azeri, Kazak ve Türkmen gazlarının Türkiye'ye yönlendirilmesi dengeleyici bir unsur olarak hayati bir öneme sahiptir. Bu kaynakları Rusya'nın kendi hatları üzerinden Avrupa'ya aktarma çabaları, Çin ve Hindistan'ın ise aynı kaynakları kendilerine yönlendirmeye yönelik projeleri nedeniyle Türkiye'nin hem çok hızlı hem de tüm politik iradesiyle harekete geçmesi gerektiği açıktır.

İkinci alternatif, Ortadoğu, özellikle de 3,1 trilyon metreküp rezerve sahip Irak ile işbirliğinin geliştirilmesidir. Bu noktada Irak ile yaşanan sorunların uzun vadede kademeli olarak çözüme kavuşturulması, ülkemizin hem devlet hem de özel sektör olarak Irak'ta enerji

yatırımlarına yönelmesinin yolunu açacak; hemen yanı başımızdaki doğalgaz rezervlerini kullanabilmemizi sağlayacaktır.

Üçüncü alternatif ise Afrika'dır. Hâlihazırda Cezayir ve Nijerya'dan LNG olarak ithal edilen gaz oranının artırılması, bir diğer alternatif ülke Libya ile de anlaşma yapılması yoluna gidilmesi imkân dâhilindedir.

3) Yerel Kaynakların Değerlendirilmesi: Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlamanın en önemli yollarından biri, hiç kuşkusuz yerel kaynakların azami derecede değerlendirilmesinin teşvik edilmesidir. Yıllardır hepimizin aklında aynı soru vardır: Türkiye'de petrol ve doğalgaz var mı? Türkiye'nin potansiyelini sağlam bir temelde tartışabilmemiz için öncelikle elimizde yeterli veri bulunması gerekiyor. Günümüze kadar Türkiye'nin potansiyel kara alanlarının %20'si, deniz alanlarının ise sadece %1'inde araştırma yürütülmüştür. Diğer bir deyişle Türkiye, topraklarının %80'i, denizlerinin ise %99'unda ne kadar petrol bulunup bulunmadığına dair hiçbir bilgiye sahip değildir. Dünyada her yıl ortalama 20.000 kuyu açılırken Türkiye Cumhuriyeti tarihinde açılan toplam kuyu sayısı 3.326'dır. Bu rakam, neredeyse sadece bir yılda ve sadece Teksas eyaletinde delinen arama kuyusuna denk düşmektedir. Salt bu veriler bile, kendi öz kaynaklarımız, potansiyelimiz hakkında ne kadar az bilgi sahibi olduğumuz gerçeğini açık bir şekilde göstermektedir.

Yerli üretime baktığımız zaman ise yasal ve bürokratik sıkıntılar, ama hepsinin ötesinde yıllardır süregelen '*yabancılar petrolümüzü elimizden alacak*' paranoyası nedeniyle yerli üretimin toplam tüketimin sadece %7'sini karşıladığı bir durumla karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Doğalgaz sektörüne baktığımızda ise durum daha da vahim: Üretimi artmasına rağmen, daha hızlı artan tüketim nedeniyle yerli üretimin toplam tüketimi karşılama oranı %3'e kadar gerilemiştir. PETFORM olarak yıllardır vurgulayarak söylüyoruz: Türkiye'nin petrol ve doğalgaz potansiyeli vardır. Dünya genelinde değerlendirildiğinde belki önemli bir oran değildir, ancak ülkemiz ekonomisi açısından her bir varil petrol, her metreküp gazın önemi hayatidir.

Bizce bu noktada yapılması gereken, yarım yüzyıl önce, o dönemin ekonomik koşullarına ve bilgi birikimine uygun olarak hazırlanan 6326 sayılı Petrol Kanunu'nun değiştirilerek ülkemizdeki arama faaliyetlerinin mümkün olduğunca teşvik edilmesi; bu sayede ülkemizin tüm kara ve deniz alanlarının aranması ve bu sahalardan yapılacak üretimlerin ekonomimize değer olarak kazandırılmasıdır. Şu anda TBMM Genel Kurul gündeminde bekleyen 5574 sayılı Türk Petrol Kanunu'nun yasalaşması ile büyük artış göstereceğine inandığımız yatırımların, binlerce insanımıza istihdam, Türk petrol mühendislerimizin yetkinliğinin artması ve hepsinden de önemlisi Türkiye'nin petrol potansiyelinin keşfedilerek yerli petrolün ülke ekonomisine katılması gibi göz ardı edilemeyecek faydalar sağlayacağı açıktır.

4) İç Piyasanın Tam Liberalizasyonu: Türkiye, serbest piyasa ekonomisi ve altında imzası bulunan Avrupa Birliği yükümlülükleri çerçevesinde, tüm şirketlerin piyasaya eşit şekilde dâhil olabilecekleri bir yatırım ortamı sağlamalıdır. Bulduğumuz noktada ise enerji piyasasındaki liberalizasyon sürecinin maalesef çok yavaş ve bir o kadar da sorunlu bir şekilde ilerlediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Örneğin 4646 sayılı Doğalgaz Piyasası Kanunu'na göre BOTAŞ'ın şu ana kadar tekel konumundaki pazar payının 2009 yılı sonuna kadar %20'ye indirilmesi, bunun için de mevcut doğalgaz alım sözleşmelerinin kademeli olarak özel şirketlere devredilmesi gerekiyordu. Kanunun kabulünden sonra kontrat devri için öngörülen ihale, dört erteleme ve bir iptal sonrasında ancak Kasım 2005'te gerçekleştirilebildi. Bu tarihten de günümüze kadar geçen iki yılda ancak 250 milyon m3 kapasiteli ilk kontrat lotunun fiilen hak sahibine geçtiğimiz ay içinde devrolduğunu görüyoruz. Tabii ki bunu da takdir ediyoruz, ancak önümüzde halen özel sektöre devrolması gereken milyarlarca metreküplük doğalgaz kontratı olması nedeniyle liberalizasyonun hızlandırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan son 5 yıllık süreçte şeffaf ve rekabetçi bir doğalgaz piyasasının oluşturulmasına yönelik olarak Enerji Bakanlığı ve EPDK tarafından yürütülen çabaları göz ardı edemeyiz. Bu çabalar sonucunda geldiğimiz noktada, dikey entegrasyon yapısına sahip BOTAŞ'ın pazarın tüm faaliyet alanlarında sahip olduğu tekel konumunun özellikle şehir içi dağıtım ayağında yavaş yavaş kırıldığını görmekteyiz. Ancak bunun da ötesinde BOTAŞ'ın ticaret ve iletim faaliyetlerinin ayrı tüzel kişiliklerce sürdürülmesi gerçek manada piyasa serbestiyeti ve haksız rekabetin önlenmesi açısından Olmazsa Olmaz bir unsur olarak önümüzde durmaktadır.

5) Sınır Ötesi Yatırımların Artırılması: Enerji güvenliği stratejilerinden beşincisi, gerek devlet gerekse özel sektör olarak sınır ötesi yatırımların güçlendirilmesi olacaktır. Uluslararası arenadaki gelişmelerin çok yakından takip edilmesi, Türkiye lehine doğacak fırsatların değerlendirilmesi, aleyhine olacak tüm gelişmelerin ise engellenmesi için gerek ekonomik gerekse politik olarak aktif bir strateji izlenmelidir. Türkiye olarak maalesef çoğu zaman iç meselelere yoğunlaşarak çevremizdeki gelişmelerden sadece Türkiye'ye etkisi olduktan sonra haberdar olabiliyoruz. Ancak ülkemizin, özellikle de dünyanın ekonomik ve politik geleceğini şekillendireceği kesin olan enerji alanında öncelikle Avrupa ve Ortadoğu, ardından da tüm dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmesi, gelişmeleri bizzat yönlendiren ülkelerden biri haline gelmesi artık bir hayati mesele haline gelmiştir.

Örneğin dünyada Suudi Arabistan'ın ardından en çok kanıtlanmış petrol rezervine sahip iki ülke, çok uzaklara gitmeye gerek yok, bizzat komşularımız. İran, 137 milyar varil petrol, 28 trilyon metreküp doğalgaz rezervi ile hem petrolde hem de doğalgazda dünyada ikinci sırada; Irak ise, 115 milyar varil petrol rezervi ile üçüncü sırada bulunuyor. Son günlerdeki yoğun terör gündemini bir kenara bırakırsak, Türkiye'nin on yıllardır İran ve Irak'a yönelik herhangi bir enerji stratejisi, bu yönde bir açılımı oldu mu? Bu ülkelerin petrol ve doğalgaz kaynaklarının transit taşımacılığı, arama – üretim ve rafineri yatırımları konusunda devletimizin politikalarıyla uyumlu bir şekilde özel sektörün önünün açılması için ekstra bir çaba gösterilmediğini görmekteyiz.

Aynı eksiklik, kısmen boru hatlarında da devam etmektedir. Bakû – Tiflis – Ceyhan bir dönem gündemimizi meşgul etmişti; onun haricinde çok sınırlı bazı platformlar dışında boru hattı projelerini konuştuğumuzu söyleyemeyiz. Petrol ve doğalgaz üretici ülkeleri ile tüketici ülkeleri arasında kilit konumda bulunan Türkiye'nin transit güzergâhlar konusunda diğer aktörlerin öngördüğü projelerin birer parçası olmaktan çıkarak bizzat uygulanabilir planlar ortaya koyan aktif bir oyuncu haline gelmesi bir zorunluluktur. Bu oyunun da en önemli parçalarından biri olarak Ceyhan'ın potansiyelinin maksimum düzeyde değerlendirilmesi için gerekli tüm düzenlemelerin ivedilikle yapılması gerekmektedir.

6) Depolama Kapasitesinin Geliştirilmesi: Doğalgazda fiyat anlaşmazlıkları veya teknik nedenlerle yaşanabilecek kesintilere karşı direnç sağlamak ve mevsimler arası talep farklarını dengeleyebilmek için Türkiye'nin acilen geniş kapsamlı gaz depolama tesislerine ihtiyacı bulunmaktadır. Temmuz ayında Silivri'de açılan Kuzey Marmara ve Değirmenköy Sahaları Yeraltı Doğalgaz Depolama Tesisi, devletimizin bu konuda bilinçli bir şekilde harekete geçtiğinin örneği olması açısından hiç kuşkusuz olumlu bir gelişmeydi. Diğer taraftan 1,9 milyar metreküp, yani toplam talebin ancak %6'sını depolayabilme kapasitesiyle Türkiye yetersiz kalmaktadır.

7) Tasarrufun ve Enerji Verimliliğinin Artırılması: Türkiye'nin enerji bağımlılığını azaltacak belki de en önemli girişim tasarruf olacaktır. Avrupa Yenilenebilir Enerji Birliği Türkiye Bölümü Başkanı Doçent Doktor Tanay Uyar'a göre gerekli tedbirlerin alınması ve bilinçli kullanım sayesinde Türkiye'nin enerji talebi dörtte birine kadar düşürülebilir. Tasarruf konusunu ülkemizde maalesef eski moda bir yöntem olarak görüyoruz. Ancak yüz binlerce

evin kaçak elektrik kullandığı, diğer milyonlarcasının ise tasarrufa dikkat etmediği düşünülecek olursa sorunun boyutları kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Saygıdeğer davetliler; şu ana kadar Türkiye'nin enerji güvenliği konusunda atılabilecek adımları özetlemeye çalıştım. Ancak en önemli mesele, bu stratejilerin uygulanması için nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğidir. PETFORM olarak, her şeyden önce gelecek on yıllarda iktidar olacak hükümetlerin de kararlılıkla devam ettireceği bir Ulusal Enerji Politikası'nın oluşturulması gerektiğine inanıyoruz. Türkiye'yi Doğu – Batı enerji taşımacılığında kilit noktaya yerleştirecek ve böylelikle jeopolitik konumunu daha da güçlendirecek Ulusal Enerji Politikası, sektörde faaliyet gösteren tüm kamu ve özel kuruluşların üzerinde uzlaşacağı ve aynı zamanda kamuoyunun bilgilendirileceği bir yol haritası niteliğinde olmalıdır.

Bu şekilde bir kılavuz strateji belgesi hazırlandığı takdirde;

- Devletimiz, dünya enerji piyasasında olması gerektiği gibi, iş başına gelen her hükümetin parti politikaları çerçevesinde değişen kısa vadeli uygulamalar yerine çok daha uzun vadeli sağlam adımlar atabilecek ve
- Yerli ve yabancı yatırımcılar ise Türkiye'ye yönelik enerji yatırımlarında uzun vadeli projeksiyonlar yapabilecektir.